

Ks. Peter Tirpák
Uniwersytet w Preszowie (Słowacja)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4740-817X>
DOI: <https://doi.org/10.15633/9788363241414.17>

EKOLOGICKÁ SPIRITUALITA – SÚČASŤ AKČNEJ PLATFORMY ENCYKLIKY LAUDATO SI'

Osobné prežívanie platformy počas siedmich rokov

Svätý Otec, využívajúc moderné komunikačné prostriedky, na jednom z najväčších internetových databáz videí s radosťou oznamuje spustenie novej platformy s anglickým názvom „*Laudato si' Action Platform*“ (*Akčná platforma Laudato si'*). Tá bude mať trvanie sedem rokov a budú do nej rozličným spôsobom konkrétne zaangažované komunity s cieľom dosiahnuť plnú udržateľnosť v duchu integrálnej ekológie. Pápež pozýva k účasti na tomto sedemročnom projekte všetkých, osobitne sa však obracia na sedem oblastí ľudskej spoločnosti. Prvou sú *rodiny*, druhou *farnosti a diecézy*, treťou *školy a univerzity*, štvrtou *nemocnice*, piatou *priemyselné a poľnohospodárske podniky*, šiestou *rozličné organizácie, skupiny a hnutia* a napokon siedmou oslovenou skupinou sú *rehoľné inštitúty*. Ciele platformy iniciatív *Laudato si'* vysvetľuje Svätý Otec nasledovne: „*Na ceste, ktorá potrvá sedem rokov (...), budeme nasledovať víziu integrálnej ekológie: odpoveď na volanie Zeme, odpoveď na volanie chudobných, ekologická ekonómia, prijatie jednoduchého životného štýlu, ekologická výchova, ekologická spiritualita a komunitné nasadenie sa.*“

Aj keď sa na prvý pohľad zdá, že ide o utopistickú predstavu, vzhľadom na zameranie adresátov a myšlienky Svätého Otca, treba vnímať jeho odvahu v nasadení za ochranu stvorenstva. Práve tam je citelné, že ekologická spiritualita má úzky vzťah s kresťanskou spiritualitou, pričom popis duchovnej skúsenosti pracuje s jazykom symbolov, metafor, analógií a mýtov, aby tak vyjadrila ľudskú túžbu po životnej múdrosti a zároveň rešpektovala tajomstvá života. Kresťanská spiritualita vychádza z predpokladu, že týmto tajomstvom nie je iba človek, hľadajúci vzťah k posvätnu. Človek, kresťan, ktorý si kladie otázku o zmysle života, je sprevádzaný osobným Bohom. V láskyplnom slove, v hlase svedomia a cez znamenia v živote, pri ktorých sa Boh človeku zjavuje, zdieľa sa s ním

a ponúka mu cestu k šťastiu a spokojnosti.¹ Zmysel počiatku stvorenia, evolúcie a príchodu človeka a smerovanie ľudstva k naplneniu je súčasťou pomyselného referenčného rámca pre opis ekologickej spirituality, ktorej podstata sa odкрýva aj v náuke Magistéria.

Od Druhého vatikánskeho koncilu po pontifikát sv. Jána Pavla II.

V rámci učenia Katolíckej cirkvi možno badať zvýšený záujem o reflexie v oblasti environmentálnych otázok už aj počas Druhého vatikánskeho koncilu. Na ňom bolo vyhlásené, že starosť Cirkvi sa vzťahuje na „*radosti a nádeje, žiale a starosti všetkých ľudí*“,“² pričom sem zaiste patrí aj starostlivosť o životné prostredie. V dogmatickej konštitúcii *Dei Verbum* možno čítať, že „*Boh, ktorý všetko tvorí a udrzuje skrze Slovo (porov. Jn 1, 3), dáva ľuďom vo stvorených veciach trvalé svedectvo o sebe (porov. Rim 1, 19 – 20)*.“ Vďaka stvoreným veciam okolo nás, nevynímajúc prírodu, máme možnosť vnímať krásu nielen prostredia, v ktorom žijeme, ale tiež krásu Stvoriteľa, ktorý všade a všetko naplňuje. V dekréte o apoštoláte laikov zasa čítame o potrebe tvorby osobitnej spirituality, ktorá je naviazaná na prežívanie Kristovho života na každom z nás. Ako spomína dekrét: „*Keďže Kristus, ktorého poslal Otec, je prameňom a počiatkom celého apoštolátu Cirkvi, je zjorné, že plodnosť apoštolátu laikov závisí od ich životného spojenia s Kristom, ako to on sám hovorí: «Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia; lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť» (Jn 15, 5). Tento život dôverného spojenia s Kristom sa udržiava v Cirkvi duchovnými prostriedkami, ktoré sú spoločné všetkým veriacim, najmä činnou účasťou na posvätnnej liturgii. Práve liturgia zjednocuje a spája ľudí s rovnakým úmyslom nasledovania Krista a teda implicitne sa dotýka i ekologickej spirituality, zameranej na človeka. Tieto prostriedky – pokračuje text koncilového dekrétu – majú laici používať tak, aby pri riadnom plnení svetských povinností v bežných podmienkach života nestrácali svoje životné spojenie s Kristom, lež aby ho trvalo prehlbovali podľa Božej vôle. Po tejto ceste majú laici napredovať k svätosti s odhodlaným a radostným duchom, usilujúc sa múdro a trpezlivo prekonávať prekážky.*“³ Pomyselnými prekážkami sú tie, ktoré akýmkoľvek spôsobom odvracajú pozornosť od Boha, Stvoriteľa celého vesmíru.

Aj dekrét o ekumenizme rozvíja myšlienku hodnoty vnímania a rozjímania, zvlášť v duchovnom (zasvätenom) živote, ktorého sa pápež František dotýka v akčnej platforme encykliky *Laudato si'* počas siedmich rokov: „*Na Východe*

¹ Sládek, K.: *Ekologická spiritualita a etika*. Praha : TRITON, 2019, s. 8 – 11.

² Dokumenty Druhého Vatikánskeho Koncilu: *Gaudium et spes*, čl. 1. Trnava : SSV, 2008.

³ Dokumenty Druhého Vatikánskeho Koncilu: *Apostolicam actuositatem*, čl. 4. Trnava : SSV, 2008.

sa nachádzajú aj poklady duchovných tradícií, ktoré zvýraznilo predovšetkým mníšstvo. Tam totiž už od slávnych čias svätých otcov prekvitala mníšska spiritualita, ktorá potom prenikla aj na Západ, takže latinské rehoľníctvo z nej povstalo ako zo svojho prameňa a aj neskoršie z nej neraz čerpallo nové sily. Preto sa vrelo odporúča, aby katolíci častejšie načierali do týchto duchovných pokladov východných otcov, ktoré povznášajú celého človeka ku kontemplácii Božích vecí.⁴ Naozaj mimoriadna Božia starostlivosť je zameraná na človeka. Skôr než ho Boh stvoril, pripravil mu krásnu a plodonosnú prírodu, aby bola zdrojom jeho telesných síl. Táto kontemplácia privádza človeka k uvažovaniu nad veľkosťou Boha i seba samého v zmysle vďakvyzdávania za dar života a stvorených vecí. I toto je samozrejme súčasťou ekologickej spirituality.

V roku 1971 pápež **Pavol VI.** poznamenal v jednom zo svojich apoštolských listov, že v dôsledku neuváženeho využívania prírody ľudstvo riskuje, že ju zničí a stane sa obeťou degradácie. Zároveň vyzýva, že kresťan sa musí obrátiť na tieto vnímania pohľadu na životné prostredie, aby spolu s ostatnými ľuďmi prevzal zodpovednosť za osud, ktorý odteraz v tomto smere zdieľajú všetci.⁵

Šiestou oblasťou záujmu sedemročnej akčnej platformy *Laudato si'* sú rozličné organizácie, skupiny a hnutia. Svätý Pavol VI. v encyklike *Populorum progressio* v tejto súvislosti poznamenáva, že „človek, ktorý má v rodine svoje základné životné prostredie, často nachádza pomoc, čo sa týka rozvoja, v profesijných organizáciách. I keď ony majú za cieľ napomáhať záujmy svojho členstva, predsa majú zároveň veľkú zodpovednosť aj v oblasti výchovného poslania, ktoré môžu a majú plniť. Pomocou informácií, ktoré podávajú a vzdelávania, ktoré poskytujú, majú možnosť veľa vykonať, aby vzbudili u všetkých zmysel pre všeobecné dobro a pre povinnosti, ktoré z toho pre každého vyplývajú.“⁶ V spomínanej encyklike autor uvažuje tiež nad tým, že ekologická spiritualita sa hlboko viaže s istým druhom striedmosti s pamäťou či spomienkou na slobodu človeka a jeho konečný cieľ, ktorým je spása. Ako píše: „Každá sociálna činnosť sa viaže na určité učenie. Kresťan nemôže súhlasiť s učením, ktoré sa zakladá na materia-

⁴ Dokumenty Druhého Vatikánskeho Koncilu: *Unitatis redintegratio*, čl. 15. Trnava : SSV, 2008.

⁵ „Kým sa mení horizont človeka podľa predstáv, ...prejavuje sa iná premena, ktorá je dramatickým a neočakávaným dôsledkom ľudskej činnosti. Človek si zrazu uvedomuje, že nepremysleným využívaním prírody riskuje, že ju zničí a stane sa obeťou tejto degradácie. Nielenže sa materiálne prostredie stáva trvalou hrozbou – znečistenie a odpadky, nové choroby a absolútna deštruktívna schopnosť. ...Ide o rozsiahly spoločenský problém, ktorý sa týka celej ľudskej rodiny.“ PAUL VI.: *Apostolic letter Octogesima Adveniens*, čl. 21. In: https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniens.html (dostup: 15.08.2022).

⁶ Pavol VI.: *Encyklika Populorum progressio*, čl. 38. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/populorum-progressio> (dostup: 23.08.2022).

*listickej a ateistickej filozofii, ktoré nerešpektuje ani náboženské zameranie života na svoj konečný cieľ vo večnosti, ani ľudskú slobodu a dôstojnosť. Avšak pod podmienkou, že sú tieto hodnoty zabezpečené, určitý pluralizmus profesijných a odborových organizácií je prípustný a v istom zmysle užitočný, ak chráni slobodu a vyvoláva zápolenie.*⁷

Ďalšie podnety pre ochranu stvorenstva ponúka i pontifikát **sv. Jána Pavla II.** Práve jeho zásah do environmentálnej problematiky jasne dokazuje zodpovednosť kresťana za náš spoločný domov. Karol Wojtyła ešte ako mladý kňaz vo svojom rodnom Poľsku pravidelne podnikal výlety do prírody, na ktorých boli účastní mnohí mladí ľudia, túžiaci po neopakovateľnom a originálnom spoločenstve, ako aj vzájomnej podpore. Tu sa príroda stáva spovednicou, miestom modlitby, mnohých duchovných rozhovorov a intelektuálnej, či duchovnej formácie. Tento fakt dokazuje aj osobitnú formáciu budúceho pápeža. Ako Ján Pavol II. úsmevne spomína: „*Mnohí pápeži tvrdia, že formáciu dostali zo seminára. Ja som však svoju formáciu dostal tak, že som mladých ľudí priviedol do prírody.*“ Nejde tu zaiste o bagatelizovanie významu duchovných cvičení vo formačných zariadeniach, ide skôr o podčiarknutie rozvoja ekologickej spirituality v nekonvenčnom prostredí. Wojtyłovo smerovanie v štúdiách filozofie a teológie formovalo i jeho názory na otázky životného prostredia. Obhajoval filozofiu personalizmu, ktorá zdôrazňuje osobitnú hodnotu a dôstojnosť ľudských bytostí ako osôb. Týmto spôsobom potvrdil tradičné kresťanské rozlišovanie medzi ľuďmi a zvyškom prírody. Budúci pápež zároveň nasledoval sv. Tomáša Akvinského, keď zdôraznil, že ľudia sa skladajú z hmoty aj ducha. Hodnotu má nielen myseľ, ale aj telo vrátane jeho zdravia, emócií a sexuality. Tento holistický záujem o ľudí ako stelesnené bytosti implikuje súvisiaci záujem o prírodné prostredie, v ktorom ľudia žijú, rastú a tvoria svoj domov.

Ekologická spiritualita v učení sv. Jána Pavla II.

Encyklika *Redemptor hominis* (1979) je odpoveďou na intervencie bl. Jána Pavla I. a potvrdzuje úlohu Ježiša ako vykupiteľa ľudstva a poslanie Cirkvi ako šírenia tohto transformujúceho posolstva spásy. Obhajuje tiež neoceniteľnú hodnotu ľudskej dôstojnosti, najmä zoči-voči útokom na ľudské práva a blahobyť v represívnych režimoch éry studenej vojny. V tomto období sv. Ján Pavol II. akoby nadčasovo poznamenal: „... *stav ohrozenia človeka zo strany jeho vlastných výtvorov sa prejavuje v rôznych smeroch a v rozličných stupňoch intenzity. Ako sa zdá, stále jasnejšie si uvedomujeme, že využitie zeme, planéty, na ktorej žijeme, vyžaduje pectívne a racionálne plánovanie. Okrem toho toto využitie zeme*

⁷ Pavol VI.: *Encyklika Populorum progressio*, čl. 39. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/populorum-progressio> (dostup: 23.08.2022).

nielen na priemyslové, ale i na vojenské ciele, ako aj rozvoj techniky, nekontrolovaný všeobecným plánom, zameraným na dobro človeka, často prinášajú so sebou ohrozenie prírodného prostredia človeka, odcudzujú človeka, jeho vzťah k prírode a odvracajú ho od nej. Zdá sa, akoby človek často nevidel nijaký iný význam prírodného prostredia ako ten, čo mu slúži na bezprostredný úžitok a spotrebu. A zatiaľ Stvoriteľ chcel, aby človek zachádzal s prírodou ako jej rozumný a šlachetný „pán“ a „strážca“, a nie ako vykorisťovateľ a bezohľadný ničiteľ.“ Keď dokážeme s čistým srdcom vnímať celé stvorenie i našu prírodu, v ktorej žijeme ako posvätný priestor Božieho chrámu a dokážeme všetky dostupné poznatky exaktných vied prežiť pravdou Božieho zjavenia uloženou v Biblii, môžeme sa nádejať, že takto výdatne prispejeme k dlhodobému uchovaniu kvality prírodného a životného prostredia pre mnohé ďalšie generácie. A keďže aj my patríme do stvorenia a sme jeho korunou, okrem všetkých inštinktov a pudov, ktorými sa usmerňuje náš prirodzený biologický život, nám Stvoriteľ vpísal do srdca ešte jeden zákon – zákon lásky, ktorý nás uschopňuje žiť v jednote so svojim trojjediným Bohom a uschopňuje nás prevziať zodpovednosť za správcovstvo a ochranu celého stvorenia, ktoré nám dal k dispozícii ako svoj úžasný dar.⁸

V encyklike o ľudskej práci s názvom *Laborem exercens* (1981) pápež upriamuje pozornosť na prvky spirituality práce. I tu sa však patrične dotýka ekologických otázok cez personalistický pohľad na človeka: „Človek, stvorený na Boží obraz, sa svojou prácou zúčastňuje na diele Stvoriteľa – a podľa miery svojich možností ho v istom zmysle ďalej rozvíja a dopĺňa tým, že postupuje stále ďalej v odkrývaní bohatstiev a hodnôt skrytých v celom stvorení. Túto pravdu nachádzame už na samom začiatku Svätého písma v knihe Genezis, kde sa samo diele stvorenia predstavuje vo forme „práce“, ktorú Boh vykonal v priebehu „šiestich dní“, aby si na siedmy deň „odpočinul“. Ľudská práca má podľa sociálneho učenia Katolíckej Cirkvi svoj pôvod v Božej stvoriteľskej vôli. V Knihe Genezis čítame, ako Boh dal človeku do správy celý stvorený svet. Ľudská osoba dostala do daru dôstojnosť, ktorá ju radikálne odlišuje od všetkého ostatného stvorenia a práve schopnosti, ktoré odzrkadľujú túto dôstojnosť – rozum a slobodná vôľa, uschopňujú človeka mať vládu nad stvoreným svetom a spravovať ho podľa úmyslu Stvoriteľa – tento úmysel je vpísaný do samotného stvorenia a človek rozvíjajúc vznešené dary Stvoriteľa tento úmysel môže postupne odhaľovať a tak prenikať čoraz viac do zákonitostí fungovania stvoreného, zmyslami vnímateľného sveta. Kompendium sociálnej náuky Cirkvi vyjadruje tieto skutočnosti nasledovným spôsobom: „Prvému ľudskému páru Boh zveruje úlohu podmaniť si zem a vládnuť nad každým živým bytím (Gn 1, 28). Vláda človeka nad ostatnými živočíchmi však nemá byť despotická a nerozumná; naopak, on musí «obrábať

⁸ Porov. Voskár, J.: *Príroda ako meditačné prostredie*. In: Paľa, G. – Tirpák, P.: *Sacrum a príroda*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe, 2009, s. 104 – 105.

a strážiť» (Gn 2, 15) dobrodenia, ktoré Boh stvoril: dobrodenia, ktoré nestvoril človek, ale ktoré prijal ako vzácny dar od Stvoriteľa do svojej zodpovednosti.⁹ Sväté písmo nám však hovorí aj o dráme dedičného hriechu a jeho dôsledkoch pre život človeka na zemi, ako i vo večnosti. Aj ľudská práca je od tohto momentu poznačená dôsledkami rozhodnutia, ktoré vytvorilo stav, v ktorom sa rodia všetci ľudia: „Práca patrí k najstaršej životnej situácii človeka a predchádza jeho pád; preto nie je pre neho trestom ani zlorečením. Námahou a ťažkosťou sa stáva pre hriech Adama a Evy, ktorí prerušili dôverčivý a harmonický vzťah s Bohom (porov. Gn 3, 6 – 8)“ a preto sa „odvtedy zem stala lakomou, nevďačnou, tupo nepriateľskou a len v pote tváre bude možné z nej získať obživu (porov. Gn 3, 19).“¹⁰ Hoci hriech dramatickým spôsobom vstúpil do každého aspektu ľudského života, pôvodný zámer Stvoriteľa nebol zničený úplne. Znova sa k tomu vyjadruje Kompendium týmito slovami: „... aj napriek hriechu prarodičov zostáva nezmenený Stvoriteľov plán, zmysel jeho stvorenia a medzi nimi aj človek, ktorý je povolán byť obrábatelom a ochrancom stvorenia.“¹¹ Práca, v perspektíve týchto vyjadrení, má teda stále svoje dôležité miesto v živote človeka.

Vnímanie ekologickej spirituality emeritným pápežom Benediktom XVI.

Autor encykliky o integrálnom ľudskom rozvoji v láske a v pravde s názvom *Caritas in veritate* (2009) ponúka čitateľovi zamyslenie sa nad ekológiou človeka, na základe ktorej sa každý z nás stáva citlivejším nie iba na otázku ochrany stvorenia, ale i seba samého. V tomto kontexte má Cirkev zodpovednosť za stvorenstvo a musí túto zodpovednosť uplatňovať aj verejne. Keď tak koná, musí brániť nielen zem, vodu a vzduch ako dary stvorenstva, ktoré patria všetkým. Má chrániť predovšetkým človeka pred vlastným sebazničením. Degradácia prírody je totiž úzko spojená s kultúrou vytvárajúcou ľudské spolužitie: keď je vnútri spoločenstva rešpektovaná „humánna ekológia“, má z toho osoh aj ekológia životného prostredia. Tak ako sú medzi sebou navzájom spojené ľudské čnosti, podobne aj ekologický systém stojí na rešpektovaní plánu, týkajúceho sa tak zdravého spolužitia v spoločnosti, ako aj dobrých vzťahov s prírodou. Na ochranu prírody nestačí len oživovať alebo obmedzovať ekonomiku a nestačí ani primeraná osвета. Sú to síce dôležité nástroje, ale rozhodujúcim problémom je celkový morálny stav spoločnosti. Ak sa nerešpektuje právo na život a na prirodzenú smrť, ak sa zavádza umelé počatie, tehotenstvo a narodenie človeka, ak sú ľudské embryá obetované výskumu, potom spoločné svedomie

⁹ Kompendium Sociálnej Náuky Cirkvi. Trnava : SSV, 2008, s. 255.

¹⁰ Kompendium Sociálnej Náuky Cirkvi. Trnava : SSV, 2008, s. 256.

¹¹ Kompendium Sociálnej Náuky Cirkvi. Trnava : SSV, 2008, s. 256.

končí v strate pojmu humánnej ekológie a s ním aj ekológie životného prostredia. Je to hlboké protirečenie, ak sa od nových generácií vyžaduje rešpektovanie životného prostredia, a pritom im výchova a zákony nepomáhajú rešpektovať samých seba. Kniha prírody je jedna a nedeliteľná, ako po stránke životného prostredia, tak aj po stránke života, manželstva, rodiny, sociálnych vzťahov, jedným slovom integrálneho ľudského rozvoja. Povinnosti, ktoré máme voči životnému prostrediu, sa spájajú s povinnosťami, ktoré máme voči ľudskej osobe chápanej v sebe samej a vo vzťahu s druhými. Nemožno vymáhať jedny a šliapať po druhých. Toto je závažné protirečenie dnešnej mentality a praxe, ktorá ponizuje ľudskú osobu, otriasa životným prostredím a škodí spoločnosti.

O spiritualite človeka v nadväznosti na počiatok stvorenia sa emeritný pápež vyjadril na jednej z generálnych audiencií, pričom svoju úvahu začína rečnickou otázkou: „Má ešte význam hovoriť v našom čase vedy a techniky o stvorení?“ Následne adresuje poslucháčom i odpoveď, ktorá vystihuje podstatu spirituality človeka:

„Chcel by som sa tu zastaviť pri vrchole celého stvorenia: pri mužovi a žene, pri človeku, jedinom «schopnom poznať a milovať svojho Stvoriteľa». ¹² ... Človek, stvorený z Božej lásky, je malý v porovnaní s nekonečnom univerza. Mnohokrát, hladiac uchvátení na nekonečnú oblohu, si i my uvedomujeme našu ohraničenosť. V človeku prebýva tento paradox: naša malosť a pomínutelnosť jestvujú spolu s veľkosťou, ktorú do nás vložila Božia láska. Rozprávania o stvorení v Knihe Genezis nás uvádzajú do tohto tajomného prostredia a pomáhajú nám pochopiť Boží plán s človekom. Predovšetkým potvrdzujú, že Boh vytvoril človeka z prachu zeme (porov. Gn 2,7). To znamená, že nie sme Bohom, že sme sa nestvorili sami, sme hlina. Znamená to však i skutočnosť, že Božím stvoriteľským dielom pochádzame z dobrej zeme. K tomu sa pridáva ďalšie základné tvrdenie: všetci ľudia sú prachoma táto danosť ide ponad kultúrne a historické rozdiely, ponad každú spoločenskú odlišnosť. Sme jediným ľudstvom vytvoreným z jedinej Božej zeme. Je tu i ďalší prvok: Boh dal človeku počiatok vdýchnutím dychu života do tela vytvoreného zo zeme (porov. Gn 2,7). Človek je stvorený na obraz a podobu Boha (porov. Gn 1,26 – 27). Všetci v sebe nosíme Boží oživujúci dych a každý ľudský život, ako nám hovorí Biblia, je pod Božou zvláštnou ochranou. Toto je najhlbším dôvodom nedotknuteľnosti ľudskej dôstojnosti pred každým pokušením hodnotiť človeka podľa utilitaristických kritérií a moci. Byť na Boží obraz a podobu privádza človeka k tomu, aby sa neuzatváral sám do seba, ale bol v bytostnom spojení s Bohom. Záhrada predstavuje prostredie, do ktorého Boh človeka umiestnil. Nestvoril ho do divokého lesa, ale na miesto, ktoré chráni, živí a ponúka útočisko. Preto má človek vnímať svet nie ako majetok, ktorý treba vyplieniť a využiť, ale ako dar Stvoriteľa, znak jeho spasiteľnej vôle, dobro, ktoré má zveľaďovať a chrá-

¹²

Dokumenty Druhého Vatikánskeho Koncilu: *Gaudium et spes*, čl. 12. Trnava : SSV, 2008.

*niť, aby rástlo a rozvíjalo sa v úcte, v harmónii, podľa rytmu a logiky, podľa Božieho plánu (Gn 2,8-15).*¹³

Inherencia ekologickej spirituality vo vedeckých podujatiach Sacrum a príroda

Už od roku 1993 sa na Pápežskej univerzite Jána Pavla II. v Krakove (bývalá Papiaska Akademia Teologiczna) konajú sympóziá s názvom *Sacrum a príroda* pod vedeckou gesciou ks. prof. Macieja Ostrowskiego z Krakova a jeho tímu. Cieľom podujatí je priblížiť človekovi symbiózu medzi ním, stvorenstvom a Stvoriteľom. Tento cieľ sa početné vedecké podujatia snažili priblížiť v konkrétnych podtémach: napr. v roku 2011 sympóziium *Sacrum a príroda – Dom Pána*; v roku 2013 *Sacrum a príroda – Ekoturistika*; v roku 2016 *Sacrum a príroda – Od Inter Sanctos k Laudati si*; v roku 2021 *Sacrum a príroda – Integrovaná ekológia*. Gréckokatolícka teologická fakulta sa do príprav spomínanej vedeckej konferencie zapojila od roku 2009. V súčasnosti sa predmetné medzinárodné vedecké podujatie koná recipročne v Poľsku a na Slovensku. Spoločné organizovanie spomínaných podujatí je výsledkom inštitucionálnej spolupráce medzi Gréckokatolíckou teologickou fakultou PU v Prešove (GTF PU) a Pápežskou univerzitou Jána Pavla II. v Krakove (UPJPII.).

Problematika a otázka ekologickej spirituality bola súčasťou mnohých príspevkov zakladateľa vedeckých konferencií, ks. prof. Macieja Ostrowskiego. V nasledujúcich riadkoch budú opísané aspoň niektoré konkrétne podujatia vždy so zreteľom na myšlienky a odkazy laureáta. V roku **2009** na pôde GTF PU počas svojho úvodného príhovoru ku konferencii spomína, že v posledných desaťročiach vzrástol záujem o problematiku ochrany prírodného prostredia človeka, pričom moderná civilizácia rozvíja svoju materiálnu kultúru... a ľudstvo si jasnejšie uvedomuje takzvaný ekologický problém, ktorý je skôr morálnou otázkou. Vo svojom príspevku s názvom *Rodina – miesto proekologickej výchovy* sa autor zamýšľa nad tým, že „je to človek sám, kto má (ekologickú spiritualitu) najprv spoznať a všimnúť si, že dobro okolitého prostredia závisí od jeho mravného postoja, pričom ak sa jeho vnútro vyznačuje vznešeným mravným poriadkom, tak tento poriadok bude mať dopad aj na celé prostredie, v ktorom žije.“¹⁴

V roku **2010** sa sympóziium zaoberalo „Záhradou Pána“. Účastníkov podujatia privítal jeho garant týmito slovami: „Príroda nie je len symbolom priateľstva s Bohom, ale stala sa zvláštnym znamením Božej prítomnosti. Podobne aj rajská

¹³ Benedikt XVI.: *Katechéza o Bohu ako pôvodcovi ľudského života a stvorenstva*. In: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20130206034> (dostup: 25.09.2022)

¹⁴ Ostrowski, M.: *Rodzina miejscem proekologicznego wychowania*. In: Pała, G. – Tirpák, P.: *Sacrum a príroda*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe, 2009, s. 29 – 30.

*záhrada nebola len symbolom šťastia, plnosti a priateľstva so Stvoriteľom. Bola zároveň miestom uskutočnenia hodnôt,*¹⁵ ktoré i v súčasnosti tvoria základ ekologickej spirituality, pretože ak človek žije v pokoji a pokore pred Stvoriteľom, je to predpoklad zdravého rozvoja osobnosti i celej spoločnosti.

Rok **2011** bol jasne nadväzujúcim podujatím, čo vyplývalo aj z jeho názvu „Dom Pána“. Pozdravné slovo najsamprv predniesol otec Michal Onderko, protosynkel Prešovskej archieparchie, pričom spomenul slová sv. Augustína: „*Boh napísal dve knihy – Bibliu a prírodu.*“ Zdôraznil pritom, že človek počas svojho života niekedy neotvorí ani jednu z nich. Gestor podujatia, ks. prof. Maciej Ostrowski, zasa zdôraznil, že „*chrámy a kaplnky, roztrúsené po celej zemi, sú znakmi viery ľudí, ktorí ich postavili. Sú miestami modlitby, ale aj priestorom náboženskej predstavivosti.*“¹⁶ Veľkosť chrámu je v jeho podstate, t. z. v tom, že je vždy príbytkom Boha a znamením nadprirodzených skutočností. V tomto duchu je chrám vždy znakom prítomnosti Stvoriteľa, bez ohľadu na jeho miesto a podobu. To, že chrám je znakom a znamením, nosí v sebe podstatnú osobitosť, ktorá spočíva v tom, že je tiež symbolom Cirkvi.

„Človek v Pánovej záhrade“ bolo ďalším z podujatí vzájomnej spolupráce GTF PU, UPJPII. a iných inštitúcií. Konalo sa v roku **2012** a nadväzovalo na predošlé diskusie v oblasti ochrany životného prostredia. V úvodných slovách sme sa zamýšľali znova nad slovami gestora podujatia, ktorý vravel, že „*človek, ako rozumná bytosť, je zodpovedný za svet okolo seba a podľa úlohy, ktorú mu zveril Stvoriteľ, sa má usilovať o zachovanie svojej podstaty, bohatstva a krásy. Zároveň zdôraznil, že „kontakt s prírodným prostredím má na človeka výrazný vplyv. Je pre neho zdrojom dôležitých skúseností, vychováva ho a učí správnym postojom k životu.*“¹⁷

Dvadsiaty prvý ročník podujatia v roku **2013** s názvom *Ekoturistika* sa implicitne o. i. znova dotýkal ekologickej spirituality, pričom autori príspevkov odkrývali nové diskusné príspevky, opreté o špecifickú formu turizmu. Ks. prof. Maciej Ostrowski sa počas tohto podujatia venuje téme „ľudskému turizmu“, ktorý napomáha vnútornej integrácii človeka. Konštatuje, že v modernom cestovnom ruchu máme dočinenia s tzv. neurózou voľného času. Tá má svoj základ v neschopnosti človeka spomaliť každodenný zhon a vyhnúť sa konzumným postojom. Rýchlosť a intenzita zážitkov neumožňujú hlbokú a trvalú asimiláciu hodnôt. Ako píše ďalej autor príspevku, „*tieto situácie sa často pre-*

¹⁵ Ostrowski, M.: *Słowo wstępne*. In: Brusilo, J. (ed.): *Sacrum i przyroda. Ogród Pana*. Kraków : WN UPJPII., 2010, s. 11.

¹⁶ Ostrowski, M.: *Słowo wstępne*. In: Brusilo, J. – Tirpák, P. – Petro, M. (eds.): *Sacrum i przyroda. Dom Pana*. Kraków : WN UPJPII, 2011, s. 13.

¹⁷ Ostrowski, M.: *Słowo wstępne*. In: Klimek, J. – Partyka, J.: *Sacrum i przyroda. Człowiek w Ogrodzie Pana*. Ojców : UPJPII w Krakowie, Ojcowski Park Narodowy, 2012, s. 9 – 10.

krývajú s tzv. sociálnou únavou. Súčasná civilizácia spôsobuje, že človek vstupuje do čoraz početnejších vzťahov s inými ľuďmi a žije akoby vŕačený do ľudského života... Sviatočný deň (a turizmus) sa tu stáva zdrojom duchovnej sily, obnovuje jeho smerovanie na podstatný cieľ života, ktorým je konečné stretnutie sa s Bohom. Zároveň slúži na posilnenie medzilidského spoločenstva, najmä rodinného.¹⁸ Turistika pre spoločnosť a Cirkev sa stáva veľkou výzvou. S turistikou, ktorá má byť zároveň ochranou prírody a teda zachovaním biodiverzity, sa treba zaoberať ako s časťou života, kde nesmie chýbať ani starostlivosť o ľudské duše. Práve preto je nanajvýš dôležité hľadať také východiská pre rozvoj ekoturistiky, ktoré by nezabúdali aj na duchovné pookriatie a rozvoj života kresťana i toho, ktorý je ako turista – pútnik hľadajúci a otvorený pre nové poznania tak intelektuálne, ako aj duchovné.

Vo svetle encykliky pápeža Františka Laudato si' sa konalo i ďalšie z podujatí Sacrum a príroda v roku 2016. Počas neho sa ks. prof. Meciej Ostrowski zaoberá reflexiou nad kultúrnou ekológiou. Spomína pritom, že „akákoľvek diskusia v oblasti ekológie by mala brať do úvahy človeka a najmä jeho blaho, nie však v ekonomickom zisku.“ Zároveň konštatuje, že „málokedy si človek spomenie na pravdu, že od Božieho stvorenia je zem majetkom celého ľudstva.“¹⁹

Posledným stretnutím podujatia na Slovensku v roku 2021 bola vedecká konferencia Sacrum a príroda zaoberajúca sa „integrálnou ekológiou“. V nej sa laureát a stály garant podujatia zaoberal otázkou prírody, ktorá je miestom stretnutia sa s Bohom. Predstavuje fakt, že „analýza ekologických problémov si vyžaduje správny prístup k prírode ako k Božiemu daru. Keď sa cez krásu a dokonalosť prírody dostaneme k jej Stvoriteľovi, prebudíme v sebe ešte väčšiu úctu k tomuto božskému daru. To bude zase východiskom pre riešenie všetkých kľúčových otázok súvisiacich s ekologickým problémom.“ Už samotný názov podujatia jasne navodzuje vedomie, že vzťah človeka k stvorenstvu nie je nijak paušalizovaný, ale naopak, je subjektívny. Opisuje to aj autor príspevku v tomto vyjadrení „...človek prežíva (krásu) individuálnym spôsobom, často jedinečným až neopísateľným. Je prežívaná, precítená osobne a dôverne, prebúda v človeku celú škálu vnemov, ktorých bohatstvo sa nedá vždy opísať slovami. Preto každý vníma krásu svojím jedinečným spôsobom. Nedajú sa úplne opísať pocity človeka obdivujúceho panorámu hôr či západ slnka nad morom.“²⁰

¹⁸ Ostrowski, M.: *Turystyka przyjazna człowiekowi*. In: Tirpák, P. – Dziedzic, J. (eds.): *Sacrum a príroda. Ekoturistika*. Prešov : GTF PU, 2013, s. 12 – 16.

¹⁹ Ostrowski, M.: *Refleksja nad ekologią kulturową w świetle encykliki Laudato si'*. In: Tirpák, P. – Zastawnik, E. (eds.): *Sacrum a príroda. Od Inter Sanctos k Laudato si'*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2016, s. 16 – 20.

²⁰ Ostrowski, M.: *Przyroda jako miejsce spotkania z Bogiem*. In: Tirpák, P. – Brusilo, J.(eds.): *Sacrum a príroda. Integrálna ekológia*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2021, s. 13 – 14.

Záver

Ekologická spiritualita je jednou z mnohých výziev akčnej platformy encykliky *Laudato si'*. So záujmom o ekológiu sa objavila otázka kvality vzťahu medzi človekom a ostatným životom na Zemi, čo sme mali možnosť vnímať aj v predloženom príspevku. Kresťanská spiritualita vychádza z duchovných skúseností zdieľania života s Bohom. V spirituálnej teológii sa rešpektuje jedinečnosť a neopakovateľnosť jednotlivých ciest každého človeka, pričom ekologická spiritualita kladie dôraz na človeka a naplnenie jeho poslania – správcovstva – na Zemi. V tomto kontexte pápež František povzbudzuje hľadiť do budúcnosti s nádejou: „*Je tu nádej. Všetci môžeme spolupracovať, každý s vlastnou kultúrou a skúsenosťou, každý s vlastnými iniciatívami a schopnosťami, aby sa naša Matka Zem vrátila k svojej pôvodnej kráse, a aby stvorenie opäť žiarilo podľa Božieho plánu.*“²¹

V podobnom duchu máme možnosť vnímať i Posolstvo Svätého Otca Františka na Svetový deň modlitieb za ochranu stvorenia, ktoré bolo predstavené 1. septembra 2022. V ňom pápež píše, že ak sa naučíme počúvať hlas stvorenia, zachytíme v ňom istú disharmóniu. Na jednej strane je to lahodný spev, ktorý chváli nášho milovaného Stvoriteľa; na druhej strane počujeme úpenlivé volanie, sťažujúce sa na naše zlé zaobchádzanie. Lahodný spev stvorenia nás pozýva praktizovať „ekologickú spiritualitu“, ktorá je pozorná voči Božej prítomnosti v prírodnom svete. Ide o pozvanie, aby sme našu spiritualitu založili na láskyplnom presvedčení o tom, že nie sme oddelení od ostatných stvorení, ale že spolu s ostatnými bytosťami sveta tvoríme jedno nádherné univerzálne spoločenstvo.²² Táto žiarivá skúsenosť posilňuje zvlášť u Kristových učeníkov vedomie, že „*všetko povstalo skrze neho a bez neho nepovstalo nič z toho, čo povstalo.*“ (*Jn 1, 3*)

Bibliografia:

Benedikt XVI.: *Katechéza o Bohu ako pôvodcovi ľudského života a stvorenia*. In: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20130206034> (dostup: 25.09.2022).

Dokumenty Druhého Vatikánskeho Koncilu: Trnava : SSV, 2008. ISBN 978-80-7162-738-8.

²¹ Klimanová, Z.: *Na ukončený rok Laudato si' nadviaže sedemročný program integrálnej ekológie*. In: <http://www.vaticannews.cn/sk/vatikan/news/2021-05/na-ukonceny-rok-laudato-si-nadviaze-sedemrocny-program.print.html> (dostup: 18.09.2022).

²² *Posolstvo Svätého Otca Františka na Svetový deň modlitieb za ochranu stvorenia*. In: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-k-svetovemu-dnu-modlitieb-za-ochranu-stvorenia-2022> (dostup: 23.09.2022).

Klimanová, Z.: *Na ukončený rok Laudato si' nadviaže sedemročný program integrálnej ekológie*. In: <http://www.vaticannews.cn/sk/vatikan/news/2021-05/na-ukonceny-rok-laudato-si-nadviaze-sedemrocny-program.print.html> (dostup: 18.09.2022).

Kompendum Sociálnej Náuky Cirkvi. Trnava : SSV, 2008, s. 255. ISBN 978-80-7162-725-8.

Ostrowski, M.: *Przyroda jako miejsce spotkania z Bogiem*. In: Tirpák, P. – Brusilo, J. (eds.): *Sacrum a príroda. Integrálna ekológia*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2021. ISBN 978-80-555-2758-1.

Ostrowski, M.: *Refleksja nad ekologią kulturową w świetle encykliki Laudato si'*. In: Tirpák, P. – Zastawnik, E. (eds.): *Sacrum a príroda. Od Inter Sanctos k Laudato si'*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2016. ISBN 978-80-555-1615-8.

Ostrowski, M.: *Rodzina miejscem proekologicznego wychowania*. In: Pała, G. – Tirpák, P.: *Sacrum a príroda*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe, 2009. ISBN 978-83-7438-211-3.

Ostrowski, M.: *Słowo wstępne*. In: Brusilo, J. – Tirpák, P. – Petro, M. (eds.): *Sacrum i przyroda. Dom Pana*. Kraków : WN UPJPII, 2011. ISBN 978-83-7438-281-6.

Ostrowski, M.: *Słowo wstępne*. In: Brusilo, J. (ed.): *Sacrum i przyroda. Ogród Pana*. Kraków : WN UPJPII., 2010. ISBN 978-83-7438-254-0.

Ostrowski, M.: *Słowo wstępne*. In: Klimek, J. – Partyka, J.: *Sacrum i przyroda. Człowiek w Ogródku Pana*. Ojców : UPJPII w Krakowie, Ojcowski Park Narodowy, 2012. ISBN 978-83-60377-23-5.

Ostrowski, M.: *Turystyka przyjazna człowiekowi*. In: Tirpák, P. – Dziedzic, J. (eds.): *Sacrum a príroda. Ekoturistika*. Prešov : GTF PU, 2013. ISBN 978-80-555-0855-9.

Paul VI.: *Apostolic letter Octogesima Adveniens*, čl. 21. In: https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniens.html (dostup: 15.08.2022).

Pavol VI.: *Encyklika Populorum progressio*, čl. 38. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/populorum-progressio> (dostup: 23.08.2022).

Posolstvo Svätého Otca Františka na Svetový deň modlitieb za ochranu stvorenia. In: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-k-svetovemu-dnu-modlitieb-za-ochranu-stvorenia-2022> (dostup: 23.09.2022).

Sládek, K.: *Ekologiczna spiritualita a etika*. Praha : TRITON, 2019. ISBN 978-80-7553-696-9.

Voskár, J.: *Príroda ako meditačné prostredie*. In: Pała, G. – Tirpák, P.: *Sacrum a príroda*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe, 2009. ISBN 978-83-7438-211-3.

Streszczenie

DUCHOWOŚĆ EKOLOGICZNA – AKTYWNA CZĘŚĆ ENCYKLIKI LAUDATO SI'

Watykan uruchomił forum inicjatyw z siedmioletnim programem w kulminacyjnym momencie Roku Laudato si', we wtorek, 25 maja 2021 r. Papież Franciszek, w duchu swojej encykliki z 2015 r., zachęcał przy tej okazji, aby przyjąć zrównoważony styl życia i patrzeć z nadzieją w przyszłość. Siedmioletni program Laudato si', mający na celu wspieranie ekologii integralnej koncentruje się na konkretnym zaangażowaniu poszczególnych społeczności w działanie. Platforma ta obejmuje również duchowość ekologiczną, która jest istotną treścią wydarzeń konferencyjnych o nazwie „Sacrum i przyroda” pod patronatem ks. prof. Macieja Ostrowskiego z Krakowa.

Słowa kluczowe: platforma działania Laudato si', Sobór Watykański II, św. Jan Paweł II, Paweł VI, duchowość ekologiczna, emerytowany papież Benedykt XVI, międzynarodowe wydarzenia naukowe Sacrum i przyroda

Summary

ECOLOGICAL SPIRITUALITY – PART OF THE ACTION PLATFORMS OF THE ENCYCLICAL LAUDATO SI'

The Vatican launched a platform of initiatives with a seven-year program at the culmination of the Laudato si' Year, on Tuesday, May, 25, 2021. Pope Francis, in the spirit of his encyclical from 2015, encouraged on this occasion to adopt a sustainable lifestyle and look to the future with hope. The seven-year program called *Platforma Laudato si'*, aimed at supporting integral ecology, focuses on the concrete involvement of individual communities in the activity. This platform also includes ecological spirituality, which is the content of the following contribution and was also part

of the conference events called Sacrum and nature under the auspices of priest prof. Maciej Ostrowski from Krakow.

Key words: Action platform Laudato si', Second Vatican Council, Saint John Paul II and Paul VI, Ecological spirituality, Emeritus Pope Benedict XVI, International scientific events Sacrum and nature

Nota o Autorze

Peter Tirpák, ksiądz greckokatolicki, profesor teologii, doktor filozofii. Studia podyplomowe na Papieskiej Akademii Teologicznej (obecnie Uniwersytet Papieski Jana Pawła II). Prodziekan na Greckokatolickim Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Preszowie (Słowacja) i kierownik Katedry Pedagogiki Stosowanej na Greckokatolickim Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Preszowie. Członek The European Society of Catholic Theology. Sekretarz Zgromadzenia Archieparchialnego i Metropolitalnego. Obszar zainteresowań naukowych: katecheza i teologia pastoralna.